

بررسی تأثیر تمرینات نظامی بر کاهش تلفات و آسیب‌ها روی دانشجویان در

اردوهای رزمی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)

علی اسماعیل زاده^۱، محمد صباغ^۲

دریافت: ۱۴۰۰/۱۰/۲۲

پذیرش: ۱۴۰۰/۱۱/۲۵

چکیده:

همواره در هر فعالیتی، خصوصاً فعالیت‌های میدانی که با مخاطرات خاصی همراه است، بایستی اصول، قواعد و دستورالعمل‌هایی حاکم باشد تا به اثربخش بودن آموزش‌ها اطمینان پیدا کرد؛ در غیر این صورت روند آموزش به بیراهه رفته و ممکن است دچار خسارات جبران‌ناپذیری شود. یکی از این خسارات؛ صدمات، آسیب‌ها و تلفاتی است که ممکن است به دانشجویان شرکت‌کننده در اردوهای آموزشی - رزمی وارد آید. لذا هدف از این تحقیق دستیابی به علل و عوامل مؤثر در تلفات و آسیب‌های وارده به دانشجویان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام و ارائه پیشنهاداتی برای کاهش این آسیب‌ها است. این تحقیق به صورت کاربردی و به روش توصیفی تحلیلی انجام شده است. در نتیجه‌ی این تحقیق، رتبه برخی مؤلفه‌های مؤثر در کاهش یا افزایش تلفات به ترتیب عبارتند از: (۱) کیفیت و سطح آموزش‌های تئوری و عملی (۲) تکرار تمرینات و کار خواسته‌های تئوری و عملی (۳) اجرای مناسب و اصولی تمرینات اردوگاهی (۴) انتخاب مکان مناسب اجرای تمرینات اردوگاهی (۵) انتخاب محیط مناسب برای اجرای تمرینات اردوگاهی (۶) ارتباط معنی‌دار و مؤثر بین استفاده از روش فشار و سختی تدریجی آموزش‌ها و تمرینات بر دانشجویان (۷) شناسایی دقیق و طرح‌ریزی جزء‌به‌جزء برای هر تمرین و قبل از شروع اردوی رزمی؛ و در نهایت پیشنهاداتی برای کاهش این آسیب‌ها ارائه گردیده است.

کلیدواژه‌ها: تمرینات نظامی، آسیب، تلفات، اردوهای رزمی، فراگیر.

۱- مدرس دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام

۲- مدرس دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام

مقدمه

به منظور آماده سازی و تربیت نیروهای جذب شده بدو ورود به سپاه، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه السلام به عنوان یک سیستم آموزشی در سازمان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی تعریف شده است و به مأموریت خود ادامه می دهد؛ بنابراین و با عنایت به مأموریت های واگذاری به این دانشگاه، "اردوهای آموزشی - رزمی پایان دوره"؛ با توجه به اصول دکترین رزم زمینی، به عنوان یکی از برنامه ها و تمرینات پراهمیت در دوره های آموزش عمومی پیش بینی شده است. لذا اتخاذ یک شیوه صحیح علمی و تخصصی می تواند در اجرای مطلوب و بازدهی مناسب آموزش یاد شده مؤثر باشد.

برگزاری اردوهای آموزشی - رزمی برای فراگیران از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. آنچه فراگیران در مدت آموزش نظری یا آموزش های عملی در طول دوره فرا می گیرند، باید بصورت کاربردی و طبق طرح تفصیلی مشخص ابلاغ شده و در قالب سناریوی طراحی شده به کار گیرند. به عبارتی ماحصل و نتیجه ای که در پایان هر دوره آموزشی باید یک افسر در بعد نظامی یاد بگیرد، در اردوهای آموزشی - رزمی به دست می آید.

امام امیرالمؤمنین علیه السلام در این مورد فرمودند: " تَمَرَهُ الْعِلْمِ الْعَمَلُ بِهِ " میوه دانش، به کار بستن آن است.^۱ همچنین امام صادق علیه السلام تأکید می فرماید که: " الْعِلْمُ مَقْرُونٌ أَلَى الْعَمَلِ، فَمَنْ عَمِلَ عَمَلًا، وَ مَنْ عَمِلَ عِلْمًا " علم و عمل به هم بسته شده اند؛ هر کس بداند، عمل کند و هر کس عمل کند، بداند.^۲

اردوهای آموزشی - رزمی را می توان به عنوان خمیرمایه آموزش های نظامی به حساب آورد. به عبارتی اردو پلی است بین آموزش در حوزه نظر و آموزش در حوزه عمل. در یک توضیح دیگر، اردو تکمیل کننده حلقه آموزش های یک مجموعه نظامی است که در آن قابلیت های

۱ غرر الحکم، ح ۴۶۲۴

۲ منیه المرید، ص ۱۸۱

تکنیکی و تاکتیکی افراد به منظور ارتقاء آمادگی‌های رزمی انفرادی، آمادگی جسمانی افراد، کسب مهارت در به کارگیری جنگ افزارهای انفرادی، اعتماد به نفس در شرایط سخت، تقویت روحیه سلحشوری و شجاعت، ایجاد و افزایش مهارت‌های فردی و جمعی در حوزه فرماندهی و فرمانپذیری در دانشجویان، برنامه‌ریزی و اجرا می‌گردد. منظورهای یادشده از اردوهای رزمی، شروط اصلی آماده به رزم بودن یک نیروی نظامی است که اقدامات میدانی برای رسیدن به آنها طراحی و به اجرا در می‌آید.

آنچه در کلاس‌های درس دانشگاه و دوره‌های افسری توسط اساتید و مربیان طرح می‌شود، به طور عمده جنبه‌های نظری آن بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد؛ اما برای تکمیل فرآیند یادگیری علوم نظامی، علاوه بر حوزه شناخت (نظر) نیازمند است تا به حوزه‌های حرکتی و روانی (عمل) آن توجه نمود. لذا آموزشی مفید است که بتواند در حوزه رفتار، تغییرات مطلوب و دلخواه را در فراگیر ایجاد کند. اگر عملکرد را تجلی تغییرات ناشی از یادگیری در قالب‌های رفتارهای آشکار شده و قابل مشاهده یا تبدیل رفتار بالقوه به رفتار بالفعل بدانیم، باید پذیرفت که "یادگیری" و "عملکرد" با یکدیگر متفاوتند. علت این امر این است که بسیاری از تغییرات حاصل از یادگیری در عملکرد و رفتار بروز نمی‌کند.

بنابراین آموزش عملی، شاخصی مطلوب برای تکمیل چرخه یادگیری است. لذا چنانچه صرف آموزش‌های نظری و بدون آموزش‌های عملی و میدانی در نظر گرفته شود، نمی‌توان انتظار تغییر اساسی در رفتار فراگیران داشت. مسلّم و بدیهی است که ماندگاری تمرینات عملی و تکرار آنها در یادگیری، اثر بسیار چشمگیر و محسوسی دارد. به عبارتی تأثیر تمرین و تکرار در فرآیند یادگیری و حیطه‌های مختلف آن به خصوص حیطه‌های روانی و حرکتی انکارناپذیر است؛ اما باید توجه داشت که کیفیت اجرای این تمرینات، پشتیبانی آموزشی و کمک آموزشی، مقدار و زمان آن، نقش بسیار مهمی در تثبیت یا عدم تثبیت رفتار دارد.

همواره در هر فعالیتی، خصوصاً فعالیت‌های میدانی که با مخاطرات خاصی همراه است بایستی یک سری اصول، قواعد و دستورالعمل‌هایی حاکم باشد تا به اثربخش بودن آموزش‌ها اطمینان پیدا کرد؛ در غیر این صورت روند آموزش به بیراهه رفته و ممکن است دچار خسارات

سنگین و بعضاً جبران ناپذیری شود. یکی از این خسارات که بسیار مهم است؛ صدمات، آسیب‌ها و تلفاتی است که ممکن است به دانشجویان شرکت کننده در اردوهای آموزشی - رزمی وارد آید؛ که این موضوع با توجه به منویات فرمانده معظم کل قوا و همچنین ابلاغ فرماندهی ستاد کل نیروهای مسلح پیرامون "سیاست‌های ایمنی"، اهمیت حفظ سرمایه انسانی و تربیت مطلوب و مؤثر آن‌ها بسیار مورد تأکید قرار گرفته است.

در علم مدیریت و به طور خاص در بحث تجزیه و تحلیل سیستم‌ها، یکی از اقدامات لازم به منظور بررسی میزان تحقق اهداف و یا انحراف از آن‌ها، مقایسه وضع موجود با وضع مطلوب و گرفتن بازخورد می‌باشد. در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام (چه در زمانی که در دانشکده الغدیر اصفهان اجرا می‌شد و چه هم اکنون که در دانشگاه امام حسین علیه‌السلام برگزار می‌گردد) همواره به علل متفاوت با توجه به کمیت و تنوع نیروهای آموزشی، مربیان، نیروهای وظیفه و سایر دست اندرکاران و همچنین به لحاظ حجم کار و برنامه‌های اردویی و تعدد مأموریت‌ها و تمرینات رزمی اردویی و... تلفات و آسیب‌های مختلفی (خفیف، متوسط و یا شدید) متوجه نیروی انسانی با ارزش می‌گردد. حوادثی که در اردوهای رزمی به وقوع می‌پیوندد از جمله مواردی است که با رعایت نکات ایمنی، آموزشی، توجیهی و تمرینات مختلف، می‌توان از وقوع بسیاری از آن‌ها جلوگیری نمود و یا پس از وقوع با به کارگیری امکانات موجود پیش‌بینی شده، آن‌ها را مهار نموده و یا به حداقل رسانید. متأسفانه در اردوهای مختلف رزمی، شاهد آسیب‌ها و یا بعضاً تلفاتی در نیروهای آموزشی هستیم که نتیجه آن فوت، مجروحیت و معلولیت تعدادی از دانشجویان و نیروهای با ارزش سپاه و نظام انقلاب اسلامی و بروز خسارات فراوان مادی و معنوی است.

این تحقیق علمی که در بازه زمانی سال‌های ۸۴ تا ۹۴ انجام شده در حوزه "تمرینات آموزشی-رزمی طول دوره افسری" مورد بررسی قرار می‌گیرد تا در نهایت به حول و قوه الهی به راه کارهایی بهینه جهت انجام اردوهای آموزشی-رزمی پایان دوره افسری برسیم که با کمترین تلفات و آسیب‌های آموزشی - رزمی در بین فراگیران مواجه شویم.

مفاهیم نظری

باید به این نکته بسیار مهم توجه نمود که "منابع انسانی روح و قلب هر سازمان هستند و رسالت اصلی مدیریت منابع انسانی سازمان؛ حفظ و نگهداری، بهسازی و آموزش منابع انسانی است. چنانچه دقت نشود ممکن است در اثر حوادث ناگوار، منابع انسانی دچار صدمه و نابودی شوند (خورشیدی، ۱۳۷۹: ۳۲).

در ادامه و با عنایت به مقدمه مقاله حاضر، ابتدا ضرورت اجرای آموزش برای تحول و تعالی نیروی انسانی در هر سازمان بررسی می‌گردد و سپس بصورت خاص روش‌های تمرینات و آموزش‌های نظامی ارائه خواهد شد.

ضرورت آموزش و یادگیری

وقتی سخن از تجدد، تحول و تعالی انسان به میان می‌آید. هدف آن است که انسان قابلیت تغییر، دگرگونی و هماهنگی با تحولات اجتماعی را داشته باشد و بتواند بر میزان کارآیی خود بیفزاید. این فرآیند میسر نمی‌شود مگر این که آموزش در سرلوحه تمام برنامه‌های او قرار گیرد. در اهمیت موضوع آموزش نیچه^۱ می‌گوید: "شما می‌خواهید پرواز کنید! اما بدون یادگرفتن پرواز، نمی‌توان پرید. باید اول راه رفتن را فرا بگیرید" (رووف، ۱۳۸۶: ۱۱۹).

هر سازمانی به افراد آموزش دیده و با تجربه نیاز دارد تا مأموریت خود را به انجام برساند و به اهداف خود دست یابد. اگر توانایی‌های کارکنان موجود، پاسخ‌گوی نیاز سازمان باشد، آموزش ضرورت چندانی ندارد؛ اما اگر افراد سازمان فاقد مهارت، توانایی و انطباق‌پذیری با شرایط سازمان باشند، ضرورت آموزش پدیدار می‌گردد. تحول شگرف و سرعت دگرگونی در سازمان نه تنها مطلوب است، بلکه با هزینه کردن برای آموزش، باید کارکنان را با تحول در سازمان همراه نمود.

به فرموده امام علی علیه‌السلام: علم و عمل پیوندی نزدیک دارند و کسی که دانست باید به آن عمل کند، چرا که علم، عمل را فرا خواند، اگر پاسخش داد می‌ماند، وگرنه کوچ می‌کند (دشتی، ۱۳۸۵: ۵۱۱).

به طور کلی، آموزش در مشاغل مختلف شامل: الف- آموزش قبل از شروع خدمت که نوع آموزش ممکن است کوتاه مدت یا بلند مدت باشد و تخصص های کلی و عمومی مربوط به محیط کار آموزش داده می شود؛ ب- آموزش هایی مربوط به آشنا سازی با محیط، امکانات و نیروها که این آموزش در بدو ورود می باشد؛ ج- آموزش ضمن خدمت، به سبب تغییرات علم و تکنولوژی در جهان، این آموزش برای تمامی افراد لازم است (میرکمالی، ۱۳۸۵: ۲۴۰-۲۳۵).

آموزش تجربه ای است مبتنی بر یادگیری و به منظور ایجاد تغییرات نسبتاً پایدار در رفتار فرد تا او را قادر به انجام کار و بهبودبخش توانایی ها، تغییر مهارت ها، دانش، نگرش و رفتار اجتماعی نماید؛ بنابراین آموزش به مفهوم تغییر دانش، نگرش و تعامل با همکاران است. آموزش مستلزم استفاده از برنامه های پیش بینی شده ای است که شایستگی های موجود در کارکنان را تقویت و موجب کسب دانش، مهارت و توانایی های تازه در فرد می گردد، به گونه ای که بهبود عملکرد شغلی را تسهیل می نماید (سیدجوادین، ۱۳۸۳: ۲۷۴).

آموزش، فراگیری تخصص ها، مهارت ها، شناخت و آگاهی است که فرد را در جهت پذیرش سمت جدید و یا انجام وظایف مختلف در هر مقطع زمانی خاصی که از پیش تعیین شده است، آماده و تجهیز می نماید (سیف، ۱۳۷۴: ۲۶).

نکته ای که در اکثر تعاریف آموزش به چشم می خورد، ارتقای سطح آگاهی و دانش است و در حقیقت آموزش فقط به معنای برنامه ریزی و اجرای دوره های آموزشی نیست، بلکه آموزش زمانی معنا و مفهوم پیدا می کند که منجر به افزایش سطح دانش، معلومات و مهارت های آموزش بیننده شده باشد، در آموزش باید به دنبال این اهداف بود؛ و این هدف (افزایش مهارت) برای دانشجویان دوره های افسری، تنها در اردوهای صحرایی و رزمی پایان دوره محقق خواهد شد.

دکتر سیاوشی فرآیند آموزش را به سه مرحله تقسیم می نماید:

الف- انتقال اطلاعات: این اطلاعات، واقعیت های لازم را برای سازگاری و عملکرد اثربخش برای آموزش بیننده فراهم می کند (سیاوشی، ۱۳۷۹: ۱۸).

ب- ایجاد نگرش ها: اگر قرار است تمرین ها و برنامه ها موفقیت آمیز باشد، تغییر نگرش ها حائز اهمیت است. بنابراین، متخصصان بسیاری در رشته آموزش احساس می کنند که صرف انتقال دانش

درباره شغل یا رشته خاصی کافی نیست. اعمال موفقیت‌آمیز این جنبه از آموزش اغلب سخت و ارزشیابی موفقیت آن دشوار است (سیاوشی، ۱۳۷۹: ۴۸).

پرورش مهارت‌ها: بسیاری از برنامه‌های آموزشی که برای پرورش مهارت‌های خاص طرح‌ریزی شده‌اند، ضمن خدمت اعمال می‌گردند. با وجود این، دست‌اندرکاران رشته آموزش، پیوسته روی ابزارها و فنون تازه‌ای کار می‌کنند که خود را موافق برآوردن نیازها به همان صورت‌های واقع‌بینانه تجارب کلاس درسی که مهارت‌ها می‌توانند در آنجا پرورش یابند، کرده‌اند (سیاوشی، ۱۳۷۹: ۵۱).

یادگیری

اما مرحله بعد از آموزش که هدف از آموزش نیز همین مرحله می‌باشد، ایجاد فرایند یادگیری است. یادگیری عبارت از فرایند تغییرات نسبتاً پایدار، در رفتار بالقوه‌ی فرد، بر اثر تجربه است (شعبانی، ۱۳۷۱: ۱۲). یادگیری، تغییر نسبتاً پایدار در رفتار منتج از تجربه است. نکته مهم این تعریف این است که تغییر در رفتار باید رخ دهد تا یادگیری اتفاق افتد. این تغییر باید فراتر از احساسات آنی باشد و از تجربه ناشی گردد. اردوهای آموزشی رزمی پایان دوره که طراحی فضای آن نزدیک به واقعیت باشد، می‌تواند چرخه آموزشی را طوری تکمیل نماید که منتج به یادگیری اثربخش و پایا در دانشجویان شود.

بنابراین می‌توان گفت که یادگیری عبارت است از کسب دانش و مهارت حاصل از تجربه که موجب تغییر دایم در رفتار گردد. یادگیری امری تدریجی است که همراه با رشد، تغییراتی را در فرد ظاهر می‌سازد و کوشش مرئی، جزیی از جریان کلی یادگیری می‌باشد؛ نتیجه این که "رشد" عامل مؤثر در امر یادگیری است، همچنین کسب معلومات و تجربیات نیز زیربنای کسب معلومات جدید خواهد بود. یادگیری تنها محفوظات نیست، بلکه یادگیری به معنی تغییر رفتار است. این تغییر رفتار ممکن است در جهت مثبت یا منفی باشد. از این نظر یادگیری هم به معنی کسب دانش و هم به معنی تغییر رفتار از راه تجربه است؛ مثلاً کسی که آموزش به کارگیری سلاحی را دیده باشد ولی نتواند در عمل آن را به کارگیرد، می‌توان گفت یادگیری صورت نگرفته است، زیرا رفتار قبل و بعد از آموزش او هیچ تغییر قابل ملاحظه‌ای نکرده است. یادگیری هیچ‌گاه

متوقف نمی شود، بلکه به طور پیوسته تا آخر عمر ادامه دارد. تعلیم و تربیت، هدف و جهت یادگیری را متوجه مسایل و مفاهیم خاص می نماید (معاونت آموزش نرسا، ۱۳۸۴: ۲۵).

در سازمان های یادگیرنده، سه سطح یادگیری متمایز اما مرتبط به هم وجود دارد و این سازمان ها، قابلیت تشویق و حداکثرسازی یادگیری در هر سه سطح را توسعه می دهند (مارکوارت، ۱۳۸۵: ۳۵).

یادگیری فردی، اشاره به تغییر مهارت ها، بینش ها، دانش، گرایش ها و ارزش ها دارد که از طریق مطالعه ی شخصی، آموزش های مبتنی بر فناوری و مشاهده، کسب می شود. یادگیری تیمی یا گروهی مربوط به افزایش دانش، مهارت ها و شایستگی هایی است که در داخل گروه ها به دست می آیند. یادگیری سازمانی، بیانگر قابلیت توسعه یافته ی فکری و بهره وری است که از طریق تعهد به آن ها برای بهبود مستمر در سراسر سازمان حاصل می شود. " دنیس کینلا " معتقد است که هنگامی که شایستگی جدیدی در سازمان به اثبات رسیده باشد، یادگیری وجود دارد. شایستگی می تواند در سطوح انفرادی، میان فردی، تیمی و سازمانی نشان داده شود، سطوح یادگیری تعاملی و به یکدیگر وابسته اند (شهلائی، ۱۳۸۸: ۴۹).

یکی از آموزش هایی که نقش مهمی در کارآیی نیروهای رزمی ایفا می نماید آموزش نظامی است، خصوصاً در صدر اسلام آموزش های نظامی به صورت عملی در جنگ ها و نبردها به اجرا در می آمد. لشکر پس از طی مسافت هایی طولانی و گذشتن از موانع مختلف به دشمن می رسید و با او نبرد می کرد. این لشکرکشی نیاز به آموزش های متعدد در زمینه های زیر داشت.

تحمل گرسنگی و تشنگی در بیابان، تحمل شرایط جوی نامساعد، خواب در فضای باز، صرفه جویی در مواد غذایی و قناعت کردن به مقداری از آن، کمک به جنگجویان دیگر، چگونگی بهره گیری از منابع فراوان محلی، کندن سنگر و گودال ها، شکار حیوانات، چگونگی برخورد با اسیر، اموری که باید هنگام توقف لشکر به آن اقدام می شد، جمع آوری غنائم و پذیرفتن نظام

توزیع آن، فراهم کردن آب‌های بهداشتی و سرانجام شیوه دفن کشته‌شدگان، این امور به لشکر اسلامی نیروی خاصی می‌بخشید و آنان را برای جنگ‌هایی که با دشمنان در پیش داشتند مستعد، نیرومند و مهیا می‌کرد. آموزش مؤثر، مستلزم صرف زمان، توانایی کارکنان و هدایت و راهنمایی فرماندهان است. باید فرماندهان آموزش را در تمامی رده‌ها تحت نظر داشته و ارزیابی کنند.

تبیین هدف

در دانشگاه افسری اگر هدف از آموزش، بالا رفتن توانمندی رزمی نیروها است و این مسئله خوب برای مربیان و متریان و مسئولین در امر آموزش تبیین نشود، مربیان با تخصص‌های مختلف نمی‌دانند چگونه آموزش دهند که نیروها حرفه‌ای و مهارتی شوند؛ اگر در برنامه‌های آموزشی ترتیب و تقدم دروس و پیش‌نیازها رعایت نشود، در ارزشیابی نتیجه درستی به دست نمی‌آید و نتیجه گمراه‌کننده خواهد بود و به همین خاطر باید اهداف آموزشی از ابتدای دوره به طور صریح برای همه (مربی و متربی) مشخص گردد. برای مثال یکی از مهارت‌هایی که جزء اهداف هم می‌باشد و بعد از آموزش‌های نظامی فراگیر کسب می‌کند، تیراندازی با نمره بالا است. برای رسیدن به این هدف، نیروها ابتدا باید از نظر جسمی و روحی آمادگی لازم را داشته باشند، مربیان آن‌ها باید شرایط را برایشان آماده نمایند، برنامه‌ریزی دروس پیش‌نیاز قبل از مهارت تیراندازی را به آن‌ها ارائه دهند تا در نتیجه نیروها بتوانند خوب آموزش ببینند و در مرحله ارزشیابی نتیجه لازم را کسب نمایند.

محتوای آموزش

پس از تبیین و انتخاب هدف، محتوای برنامه درسی انتخاب و سازمان‌دهی می‌شود. نخستین گام برای ایجاد امکان برای تحقق هدف، انتخاب محتوای آموزشی مناسب و مطلوب است. چون محتوا وسیله‌ای برای رسیدن به اهداف محسوب می‌شود. بنابراین دست‌یابی به هر یک از اهداف برنامه از طریق محتوا و تجارب یادگیری که برای یادگیرنده در نظر گرفته می‌شود حاصل می‌گردد.

محتوا، اصول و مفاهیمی است که به شاگردان ارائه می‌شود تا ورود آنان را به فعالیت‌های

آموزشی میسر و رسیدن آنان را به هدف‌های اجرایی امکان‌پذیر سازد (شعبانی، ۱۳۷۱: ۲۱۱). اگر محتوای آموزشی دوره‌های افسری که شامل آموزش‌های تئوری و تمرینات عملی در طول دوره می‌باشد، به صورت علمی برنامه‌ریزی نشده باشد، دانشجویان افسری نه تنها به هدف‌های رفتاری تعریف شده در اردوهای رزمی پایان دوره نخواهند رسید، بلکه ممکن است دچار آسیب‌ها و تلفات جسمی و روحی-روانی گردند.

آموزش نظامی

مطالعه و آموزش علمی مسائل نظامی به فریضه‌ای تبدیل شده است که هیچ ملتی را از آن گریزی نیست و کشوری که می‌خواهد از یک جنگ و بحران نظامی غیر منتظره سربلند بیرون بیاید، ناگزیر در زمان صلح و قبل از شروع بحران، باید تمهیدات علمی دراز مدتی را تدارک ببیند.

تعریف آموزش نظامی

آموزش نظامی امری مستمر و پیوسته است که نه تنها شامل فراگیری و کسب مهارت‌های مقدماتی، تخصص‌های دانشی و شناخت لازم در جهت انجام صحیح وظائف است؛ بلکه در برگرفته تمرینات و اجرای پیوسته آموخته‌ها نیز می‌باشد. آموزش نظامی، الف- به کلیه فعالیت‌های رسمی اطلاق می‌شود که افراد یا یگان‌ها را برای اجرای وظیفه یا شغل آماده می‌سازد. ب- عملی است برنامه‌ریزی شده، هماهنگ شده و مداوم که در کلیه فراگیران، مهارت‌ها و حالاتی را توسعه می‌دهد که انجام مأموریت را تضمین خواهد نمود (رستمی، ۱۳۸۶: ۳۹).

دیدگاه مقام معظم رهبری در رابطه با آموزش‌های سپاه

«... به آموزش در سپاه باید یک شکل کاملاً دقیق و جدی داده شود، این دوره‌های آموزشی اعم از دوره‌ی درجه‌داری، دوره‌ی افسری، دوره‌ی تخصصی تا دوره‌ی فرماندهی و ستاد را بایستی همه‌ی کادرهای سپاه به تدریج ببینند. هرکس آن دوره‌ای را که در حدش است و شایسته‌ی اوست، باید ببیند. این دوره‌ها محصول تجربیات حرکت علمی، نظامی در طول تاریخ است، وجودشان مانند علوم دیگر لازم است. ما چطور علوم فیزیک، علوم انسانی، علوم شیمی، علوم مکانیک و بقیه‌ی علوم را که دنیا در آن‌ها پیشرفت کرده و تجربیاتی کسب نموده، با شوق و ولع

و اقرار به فایده می‌آموزیم، علوم نظامی را هم همین طور باید آموخت. شما یک نیروی مکتبی و انقلابی و خوش روحیه و دارای ویژگی‌های خاص خودتان هستید. این ویژگی علوم نظامی را هم باید به خودتان اضافه کنید تا واقعاً گل سرسبد ارتش‌های جهان باشید» (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۰).

اهمیت ایمنی و اقدامات تأمینی در آموزش‌های نظامی

فرماندهان، مسئولان و مدیران سپاه می‌بایست همه تمهیدات و فعالیت‌ها را برای گسترش و توسعه فرهنگ ایمنی و اقدام‌های پیشگیرانه جهت تقلیل وقوع سوانح و حوادث، تلفات و ضایعات انسانی و خسارت‌های مالی در سطح سازمان خود به عمل آورند. در این راستا حفظ منابع و نیروی انسانی به عنوان ارزشمندترین سرمایه‌های سپاه و حفظ سلامتی جسمی و جانی آن‌ها که از نظر شرع مقدس اسلام مورد توجه قرار گرفته است و برابر آیه ۳۲ سوره مبارکه مائده بنا به فرموده خداوند متعال در قرآن کریم:

" وَ مَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا "

"و هر کسی نفسی را حیات بخشد (از مرگ نجات دهد) مثل آن است که همه مردم را حیات بخشیده است."

دانشگاه امام حسین علیه‌السلام نیز به عنوان یکی از ارکان بسیار مهم در سازمان سپاه که مسئولیت تربیت و آموزش نیروی انسانی را برعهده دارد از این قاعده مستثنی نبوده و بایستی این اصل را مورد توجه جدی قرار دهد.

نظر به اینکه اقدامات تأمینی و حفاظتی در هر رده از وظایف اصلی فرماندهان بوده و بایستی در سربازخانه‌ها، اماکن نظامی و انتظامی، همچنین هنگام راهپیمایی آموزشی و تاکتیکی، آموزش تیراندازی، کارهای فنی و انجام خدمات داخلی و نگهداری، اقدامات تأمینی لازم را به عمل آورده و ضمن تهیه و ابلاغ روش جاری و دستورات مقتضی به کارکنان جمعی، اجرای صحیح اقدامات مزبور را از آن‌ها بخواهند. بدیهی است فرماندهان، رؤسا و مدیران نیز در حوزه مسئولیت خود ملزم به اجرای اقدامات بالا می‌باشند (ماده ۶۲ آیین‌نامه انضباطی نیروهای مسلح).

با توجه به موارد فوق و عنایت به کثرت نیروی انسانی مصمم، مؤمن و متعهد بسیجی، ضرورت دارد سپاه در درون سازمان خود، با طراحی و اجرای اردوهای رزمی با کمترین آسیب‌ها و تلفات، بهترین شرایط را برای بهبود و بهسازی اثربخشی آموزش‌های نظامی خود صورت دهد تا نیروهای فارغ‌التحصیل از این دانشگاه بتوانند به عنوان افراد سالم و پرشور و با نشاط و با انگیزه و پرتوان به ادامه خدمت در یگان‌های خود بکارگیری گردند. اطلاعاتی که در نتیجه‌ی این تحقیق حاصل می‌شود به دست‌اندرکاران، برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیران بخش‌های مختلف سپاه و دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام به‌ویژه بخش آموزش و مربیان و فرماندهان مربوطه، این امکان را می‌دهد تا با آگاهی از این نقاط ضعف و قوت بهتر از گذشته عمل کنند؛ زیرا با آگاهی یافتن از این ضعف‌ها و قوت‌ها است که می‌توان در هر سازمانی، از جمله سازمان سپاه تحول بنیادین در آموزش‌ها و اردوهای رزمی ایجاد نموده؛ در نتیجه، شاهد خلاقیت، ابتکار، موفقیت تلاش‌ها و اثربخشی آن‌ها بود. از جمله اقدامات مؤثر و مفیدی که در راستای مقابله با تلفات و افزایش آسیب‌ها می‌توان انجام داد، اجرای آموزش‌ها و اردوهای رزمی استاندارد مطابق با اصول علمی و تجربی است.

تمرینات و اردوهای رزمی

در طی تمام مقاطع سه‌گانه آموزش و به‌ویژه دوره‌های آموزش افسری در سپاه، سیر اجرای اردوهای رزمی و تمرینات نظامی تغییرات ساختاری و شکلی زیادی را چه از لحاظ طول مدت اردوها، چه از لحاظ تعداد اردوها در یک دوره آموزشی و چه از لحاظ کیفیت تمرینات و هم از لحاظ محیط اجرای اردوهای رزمی داشته است.

این اردوها در دوره‌های اول و با توجه به فضای جنگ و نیازمندی‌های سازمان سپاه، بسیار کاربردی و با جدیت اجرایی می‌شده است. مدت اردوها هم با توجه به نیاز جبهه‌های جنگ به نیروهای انسانی و سایر موارد متغیر بوده است؛ اما چیزی که حائز اهمیت است، تعداد تلفات و آسیب‌های این دوره‌ها با توجه به جدیت غیر علمی در کار، عدم آمادگی نیروهای آموزشی با توجه به عدم اعمال اصل فشار تدریجی و همچنین کم‌تجربگی مربیان و فرماندهان آن دوران، قابل توجه بوده است.

به تدریج و پس از پایان دوران جنگ تحمیلی، آموزش‌های نظامی قواره‌مندتر و مریبان‌مربوطه‌م‌جرب‌تر شدند و تا به امروز که سپاه به مأموریت خود به صورت راهبردی‌تر می‌نگرد، نیاز به اجرای تمرینات و اردوهای رزمی در فضاها و محیط‌های متنوع‌تری را طلب می‌کند. لذا اردوهای آموزشی-رزمی و تمرینات صحرائی، تطابق بیشتری با اصول علمی پیدا کرده است؛ و همچنین اردوها را در محیط‌های مختلف جغرافیایی برگزار می‌نماید تا نیروهای سپاه بنا به نوع مأموریت ابلاغی در هر شرایط زمانی و مکانی بتوانند انجام وظیفه بنمایند. از این رو شاهد کاهش چشمگیر تلفات و آسیب‌های آموزشی در اردوهای رزمی کنونی نسبت به اردوها و تمرینات رزمی گذشته می‌باشیم؛ اما به هر حال و با توجه به تأکیدات فرماندهان به ویژه فرمانده معظم کل قوا مدظله‌العالی، نسبت به حفظ منابع انسانی و توجه به اصول ایمنی، انسانی و شرعی، بایستی نسبت به حذف تلفات و آسیب‌های احتمالی در آموزش‌های نظامی، حساسیت ویژه‌ای وجود داشته باشد.

تمرین تاکتیکی و انواع تمرین نظامی

تمرین کردن عملیات: تمرین تاکتیکی است که طرح‌های واقعی را که برای مأموریت رزمی مشخصی پیش‌بینی شده‌اند از آغاز تا پایان تکرار می‌نمایند. این تمرین ممکن است چندین بار انجام شود (رستمی، ۱۳۸۶: ۲۸۵).

این نوع تمرین برای یگان‌های کوچک بسیار مناسب است. ضمن اینکه اصول عملیات‌ها آموزش داده می‌شود، فرماندهان و مریبان می‌توانند نقاط ضعف را گوشزد کرده و نیروهای عمل‌کننده آن را برطرف می‌کنند. واحدهای کوچک به لحاظ حجم کم می‌توانند به بهترین وجه در این تمرینات شرکت کنند و مطالب مربوطه را عملاً تمرین نمایند. بهتر است در این تمرینات نیروهای خودی و دشمن فرضی (نیروهای خودی که بجای دشمن نقش ایفا می‌کنند) حضور کامل داشته باشند و علاوه بر طراحی به اجرای تمرین پردازند، در اینجا است که تمرین شکل کامل خود را پیدا خواهد کرد. این تمرین صحنه آزمایش بسیار مناسبی برای یگان‌ها و فرماندهان آن‌ها خواهد بود. بهتر است در این تمرین افراد به گروه‌های کوچک تقسیم شده و فرمانده یا استاد به راهنمایی آن‌ها پردازد. تمرین در صحنه معمولاً توسط یک تیم، راهنمایی و کنترل می‌شود که معمولاً یک نفر سراستاد مسئولیت این گروه را برعهده دارد و افراد خود را برای ارزشیابی بهتر تمرین و

راهنمایی عناصر عمل کننده توجیه می نماید (سلمانی، ۱۳۸۹: ۲۶).

ملاحظات مؤثر در طراحی تمرین در صحنه (تاکتیکی):

۱. تجربیات گذشته، احتیاجات کنونی و طبیعت جنگ آینده
۲. نیروهای شرکت کننده
۳. سطوح آموزش
۴. تسهیلات موجود
۵. محدودیت های ایمنی
۶. مشخصات منطقه عملیات
۷. زمان موجود
۸. ابلاغ رده بالا (سلمانی، ۱۳۸۹: ۳۴).

انواع تمرینات تاکتیکی

الف) تمرین روی مدل زمین: تمرین تاکتیکی است که در آن از جعبه شنی یا سایر مدل های زمین به جای خود زمین استفاده می شود. نیروهای خودی و دشمن به وسیله علایم و ماکت ها نشان داده می شوند. تمرین روی مدل زمین ممکن است به وسیله سخنرانی، همایش، نمایش یا تمرین عملی ارائه شود و همچنین می توان از آن برای ارائه آموزش انفرادی و یگانی استفاده نمود.

ب) تمرین روی زمین: تمرینی تاکتیکی است که در آن گسترش و حرکت عده های نمایشی روی قطعه زمین بخصوص طرح ریزی شده و مورد بحث قرار می گیرد. این تمرین به ویژه به منظور آموزش فرماندهان یگان های کوچک در تشخیص و فن شناسایی زمین مفید است.

تمرین روی نقشه: در این تمرین، نقشه تنها راهنمای ما برای زمین است. این تمرین به ویژه جهت آموزش اصول فرماندهی و فنون و روش های ستادی برای فرماندهان و ستادهای تیپ، لشکر و یگان های بزرگ مفید است (رستمی، ۱۳۸۶: ۲۸۶).

ت) مانور روی نقشه: به طور کلی مانور روی نقشه شامل ارائه یک وضعیت تاکتیکی با نشان دادن قسمت های برجسته آن در روی یک نقشه یا کالک و بیان خواسته هایی است که متضمن تهیه برآوردها، تصمیمات، طرح ها و دستورات به وسیله کسانی که به عنوان فرماندهان و افسران ستاد

عمل می‌کنند، می‌باشد؛ این تمرین تاکتیکی برای ترتیب توالی اعمال فرمانده و ستاد در اتخاذ تصمیم و اجرای آن به کار می‌رود (رستمی، ۱۳۸۶: ۷۱۷).

ث) تمرین مشق‌های تاکتیکی: این تمرین یکی از روش‌هایی است که به کرات انجام می‌شود و بیشتر برای آموزش یگان‌های کوچک استفاده می‌شود. در خلال این تمرین، اصول تاکتیکی به کرات مورد تأکید قرار می‌گیرد (رستمی، ۱۳۸۶: ۲۸۸).

ج) تمرین تاکتیکی بدون شرکت عده‌ها: تمرینی که در آن حرکت و جابجایی عده‌های شبیه‌سازی شده روی قطعه زمین مشخص طرح‌ریزی و بحث می‌شود. تمرین تاکتیکی بدون شرکت عده‌ها برای آموزش فرماندهان و افسران ستاد تا رده تیپ به کار می‌رود (رستمی، ۱۳۸۶: ۲۸۵).

بررسی علل مختلف بروز آسیب‌ها و تلفات

نبهانی (۱۳۷۸) در کتاب "ایمنی و حفاظت فنی" معتقد است: "مطالعات و بررسی‌های انجام گرفته در سال‌های اخیر نشان‌دهنده این حقیقت است که به طور کلی بروز سوانح علت واحدی ندارد و معلول علل فنی، محیطی و انسانی می‌باشند."

برحسب تجربه و گزارشات ارائه شده از تلفات وارده به فراگیران در اردوهای رزمی آموزشی، می‌توان علل و عوامل سوانح و حوادث که منجر به این تلفات می‌شود را به صورت جدول زیر خلاصه نمود:

علل بروز سوانح نظامی		
عوامل انسانی (علل انسانی)	امکانات آموزشی (علل فنی)	فضاهای آموزشی (علل محیطی)
<p>تخصصی و تجربه تعادل روحی و مشکلات خانوادگی مشکلات شغلی عدم توجه به آیین‌نامه تیراندازی سهل انگاری و عدم دقت میزان سن و میزان تحصیلات عدم توانایی‌های جسمی شوخی‌های بی‌مورد سابقه بیماری‌های روانی خصوصیت شخصی</p>	<p>عدم استفاده از تجهیزات انفرادی مهمات و مواد منفجره منقضی شده سلاح‌های فرسوده و خراب مهمات و مواد منفجره غیراستاندارد عدم آگاهی از نکات ایمنی</p>	<p>فضاهای نامناسب نور ناکافی درجه حرارت نامناسب عدم علاقه‌مندی به محیط تیراندازی با فشنگ جنگی</p>

چرا فردی که می تواند کاری را به صورت بی خطر انجام دهد، به شیوه مخاطره انگیزی انجام می دهد؟

پاسخ به این سؤال متعدد است؛ شاید تدابیر حفاظتی را بی مورد می داند، چون به نظر خودش برایش مسلم است که هر چه پیش آید به آن آگاه است و می تواند از خطر جلوگیری نماید. شاید احساس می کند که فردی باتجربه است و صلاح کار خود را بهتر از هر کس می داند و بالاخره ممکن است از شیوه کار ایمنی بی اطلاع باشد، ممکن است بخواهد در نظر مسئولین مافوق، خود را بیش از حد فرمانبردار نشان دهد و یا شاید بخواهد در کار، خود مختار بوده و حتی نسبت به دستوراتی که به نفع او صادر شده معترض باشد. این طرز برخورد که غالباً جز پرمدعایی، چیز دیگری نیست، گاه خطرناک است و فرد را و او می دارد تا برای اثبات استقلال خود دست به کارهای خطرناک بزند. برای تفهیم مضرات چنین طرز برخورد، باید در دوران آموزشی توضیحات لازم داده شود.

همین موضوع در مورد نادانی و یا آگاهی از شیوه های بی خطر کار نیز صادق است، زیرا بسیاری از مشکلات که در امر پیشگیری از حوادث پیش می آیند، به سبب کامل نبودن آموزش تخصصی می باشد (نیهانی، ۱۳۷۸: ۲۱۸).

مهم ترین عوامل روانی، فیزیولوژیکی که در بروز حوادث و سوانح مؤثر می باشد عبارتند از:

خستگی جسمی و روانی: نیهانی (۱۳۷۸) در کتاب "ایمنی و حفاظت فنی" در این باره

می گوید:

"البته خستگی های روانی به مسائل محیط خانوادگی و اجتماعی نیز مربوط است که در این مورد می توان از همکاری مددکاران اجتماعی و روانشناسان و روان پزشکان نیز بهره مند شد."

مهم ترین عواملی که در ایجاد و افزایش خستگی مؤثر هستند عبارتند از:

۱. بی علاقه بودن به کار یا یکنواخت بودن کار
۲. کم بودن یا زیاد بودن کار
۳. نداشتن علاقه به محیط کاری، همکاران و مسئولین
۴. مسائل خانوادگی

۵. مسائل سیاسی و اجتماعی و روانی
۶. بیماری‌های جسمانی و روانی
۷. مطابق نبودن کار با توانایی‌های جسمانی و ذهنی فرد و نیز انجام کار به طرز ناصحیح
۸. شرایط فیزیکی محیط (حرارت، رطوبت، نور، فشار، سروصدا، تهویه و غیره) (کاظمی، ۱۳۷۷: ۱۱۷)
۹. تجربه و بی‌تجربگی.

استعداد حادثه: طبق بررسی‌های به عمل آمده برخی از افراد، استعداد دچار شدن به حوادث را بیش از دیگران دارند و آن‌ها را معمولاً مستعد حوادث می‌نامند.

ویژگی روحی و اخلاقی: یکی دیگر از علل بروز حوادث که منشاء آن‌ها حالت روحی فرد است عبارت است از اشتیاق فرد به اظهار فضل یا تنفر یا نشان دادن شهامت و مهارت که بدین ترتیب می‌خواهد خود را مهم جلوه دهد، جلب نظر کند و دیگران را به تحسین و دارد (نیهانی، ۱۳۷۸: ۲۲۱).

شتاب بیش از حد، یعنی تندتر کار کردن از آنچه که وضع روحی و جسمی اجازه می‌دهد نیز ممکن است حادثه‌آفرین باشند. عکس این مورد هم صحیح است؛ یعنی فردی که از مهارت خود مطمئن نیست، یا به خود اطمینان ندارد ممکن است به سبب آن که نمی‌تواند به موقع عمل کند، مستعد حادثه باشد، البته استعداد حادثه درجات مختلفی دارد.

شرایط فیزیولوژیکی: منظور از شرایط جسمانی یا فیزیولوژیکی، مجموعه آمادگی‌ها، مهارت‌ها و توانایی‌های جسمی لازم در فرد، برای انجام وظایف و مسئولیت‌های محوله می‌باشد. همیشه فرد باید توانایی‌ها و قابلیت‌های لازم را برای انجام کار محوله داشته باشد.

بروز برخی حوادث در محیط آموزشی، ناشی از شرایط جسمانی و نارسایی‌ها و معایب فیزیولوژیکی است، نظیر ضعف در بینایی یا شنوایی، نداشتن قدرت بدنی کافی، احساس سرگیجه در ارتفاعات و امثالهم که ممکن است در وقوع سوانح در محیط آموزشی تأثیر داشته باشند (نیهانی، ۱۳۷۸: ۲۲۲).

فشارهای عصبی یا استرس: افرادی که دچار استرس می‌گردند و توان مقابله با آن را از کف

می دهند، از جهات جسمانی، روانی و رفتاری دچار آسیب می شوند و بدین ترتیب است که استرس در سازمان همچون آفتی نیروها را تحلیل می برد و فعالیت ها و تلاش ها را عقیم می سازد (الوانی، ۱۳۷۰: ۳۵۱).

مهم ترین عوامل روانی و فیزیولوژیکی که در محیط اردوهای رزمی باعث وارد آمدن تلفات و آسیب گردیده، به صورت زیر جمع آوری شده است:

۱. فقدان دانش، تجربه، مهارت ها و قوای ذهنی لازم (عادات ناصحیح و نداشتن آموزش های ایمنی لازم)
۲. از دست دادن تعادل هنگام تیراندازی
۳. سهل انگاری و بی احتیاطی و نیز احتیاط بیش از حد و در حد وسواس
۴. انتقام گیری از افراد به دلایل مختلف
۵. وجود اختلافات بین افراد
۶. شوخی های بی مورد توسط سلاح
۷. حواس پرتی و فراموش کاری
۸. تجربه و اتکای به نفس افراطی
۹. عدم رعایت عمدی دستورات و قصد اخلال و ضربه زدن
۱۰. خلق و خوی تند و عصبی بودن و آمادگی برای تحریک
۱۱. خستگی روانی
۱۲. تظاهر به شجاعت، غرور، ابراز خودنمایی، جلب توجه و کسب محبوبیت

نقش آموزش در پیشگیری از بروز سوانح

با توجه به مطالب قبلی مبنی بر علل حوادث و سوانح در هر سازمان و فعالیت، می توان نتیجه گیری کرد که سازمان های نظامی و مراکز آموزشی نیز به دور از این موارد نیستند؛ لذا ضمن در نظر داشتن آن موارد باید نقش کیفیت و سطح آموزش را نیز در پیشگیری از بروز این سوانح و تلفات از نظر دور نداشت.

اصولاً آموزش را می‌توان برنامه‌ای دانست که طی اجرای آن، افراد می‌توانند آگاهی‌ها و مهارت‌های لازم را با توجه به گرایش‌ها و علایق خود برای ایفای نقش معین و مؤثر در جهت تحقق اهداف خاصی فراگیرند و به کمک آن قدرت درک، تجزیه و تحلیل و شناخت افراد افزایش یابد (نبهانی، ۱۳۷۸: ۲۰۶).

بنابراین می‌توان با آموزش از میزان حوادث کاست. اگر به این موضوع توجه داشته باشیم که اکثر افرادی که حادثه ایجاد می‌کنند، آگاهی کامل از آن ندارند (این موضوع را نیز خود قبول دارند)، این حقیقت مشخص می‌شود که اگر همه افراد آموزش مناسب و صحیحی در زمینه کار ببینند، هرگز اشتباه عمل، سهل‌انگاری در مسئولیت و در حقیقت حادثه‌ای نخواهیم دید (کاظمی، ۱۳۸۷: ۶۳).

غالباً حادثه به این دلیل اتفاق می‌افتد که فرد می‌داند در معرض خطر قرار دارد و نیز ممکن است از این جریان اطلاع داشته باشد، ولیکن نمی‌داند چگونه و به چه طریقی از خطر جلوگیری کند. آموزش، مهارت‌های لازم و اطلاعات کافی را به افراد برای مقابله با خطرات در این قبیل موارد عرضه می‌کند و باعث افزایش قوت قلب و اعتماد به نفس آن‌ها می‌شود (کاظمی، ۱۳۸۷: ۶۵).

در آموزش، مربیان ضمن آشنا کردن فراگیران با مسائل نظامی، نکات حفاظتی و ایمنی را با توجه به نوع آموزش برایشان تشریح می‌کنند. در عین حال، ضمن آشنایی با آموزش‌ها، مخاطراتی که باید آماده مواجهه با آن‌ها باشند و تدابیر عملی پیشگیری از حوادث را به آن‌ها تعلیم می‌دهند و وظایفی که به عهده آن‌ها است را بیان می‌کنند.

آموزش‌ها از اقدامات بسیار مؤثر و مفید در افزایش سطح ایمنی، اجرای مقررات و ضوابط ایمنی و ارتقای سطح انضباط در محیط‌های کار می‌باشد. ضمناً لازم است که شدیداً کنترل شود که مقررات و ضوابط ایمنی به مرحله اجرا درآیند. اغماض در مقابل سهل‌انگاری افراد خاطی نسبت به مسایل ایمنی و حفاظتی ظلم به آن‌ها است، نه کمک (کاظمی، ۱۳۸۷: ۶۵).

میرسپاسی (۱۳۷۶) در پژوهشی تحت عنوان علل بروز سوانح چنین نتیجه می‌گیرد که از مهم‌ترین علل بروز سوانح، عوامل انسانی، فیزیکی و امکانات آموزشی است. بدین معنا که هر قدر

سازمان عوامل انسانی متناسب و مجرب با خود داشته باشد اعم از استاد، مدیر و غیره و هر قدر عوامل فیزیکی مانند فضای کلاس درس و غیره متناسب تر باشد، به همان میزان حفظ منابع انسانی بیشتر است و در نهایت هر قدر امکانات آموزشی مانند تکنولوژی آموزشی بیشتر باشد، امکان بروز سوانح کمتر است.

بنابراین مهم ترین اقدامات جهت کاهش بروز سوانح که مربوط به عوامل انسانی در اردوهای رزمی پایان دوره است، به شرح زیر می باشد:

۱. گزینش صحیح نیروها
۲. سپردن امر خطیر آموزش به مربیان و اساتید مجرب (سپردن کار به کاردان)
۳. تشخیص افراد مستعد ایجاد سوانح (مربی و متربی)
۴. آموزش علمی و رعایت اصل فشار تدریجی بر فراگیران
۵. برقراری انضباط کاری و نظارت جدی و مستمر در اجرای مقررات ایمنی
۶. فرماندهی، هدایت، نظارت و سرپرستی لازم و مؤثر

روش تحقیق

این تحقیق به صورت کاربردی و به روش توصیفی تحلیلی انجام شده است. با توجه به مطالعات و بررسی های انجام شده مطابق موضوع این پژوهش، پرسشنامه ای با توجه به علل اصلی تلفات اردوهای رزمی که نتیجه ضعف و نقص در تمرینات آموزشی طول دوره می باشد، احصاء گردید؛ لذا پس از مشورت و سنجش پایایی و روایی این علل، متغیرهای در نظر گرفته شده در این حوزه توزیع و جمع آوری گردید، اطلاعات کلیه پرسشنامه های جمع آوری شده وارد رایانه شده و با استفاده از نرم افزار spss تجزیه و تحلیل گردید. برای رسم نمودار و جداول از نرم افزارهای excel و word کمک گرفته شد.

جامعه آماری مورد مطالعه:

سؤالات این تحقیق بین ۱۰۰ نفر از خبرگان معاونت های آموزشی دانشگاه و دانشکده افسری (۸ نفر)، ایمنی و پیشگیری (۶ نفر) و همچنین مربیان مجرب (۶ نفر) و اساتید علوم نظامی و عملیات

(۳۰ نفر)، فرمانده- مربیان دانشجویان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام (۵۰ نفر) توزیع و سپس جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل گردید.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

به منظور تحلیل داده‌ها، با ارایه شاخص‌های آماری مؤلفه‌ها و استفاده از آزمون t و آزمون فریدمن و بعد از دسته‌بندی متغیرها با تفکیک سطوح، گویه‌های مختلف مطابق با درصد پاسخ به آن‌ها از طرف پاسخ‌گویان به ترتیب مرتب شد. اینکار ضمن مشخص کردن علل آسیب‌ها و تلفات موجود در اردوهای آموزشی-رزمی دانشجویان دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام و ارائه راهکارهایی مناسب به منظور کاهش این تلفات و آسیب‌ها در حوزه تمرینات آموزشی طول دوره از نظر پاسخ‌گویان، راه کارهای مناسب در هر حوزه مشخص و اولویت‌بندی می‌شوند که منجر به یک تحلیل کلی از موارد مذکور می‌گردد.

جدول شماره ۱- آزمون t تک نمونه‌ای (تفاوت میانگین مؤلفه‌ها با میانگین سطح متوسط)

مؤلفه‌ها	آماره	درجه آزادی	تفاوت میانگین‌ها	معناداری
کیفیت و سطح آموزش‌های تئوری و عملی فراگیران در طول دوره	۴۱,۳۹۳	۹۶	۲,۲۰۱۰۳	.۰۰۰
تکرار تمرینات و کار خواسته‌های تئوری و عملی از فراگیران در طول دوره آموزشی	۲۹,۵۷۹	۹۶	۲,۰۳۶۰۸	.۰۰۰
استفاده از روش فشار و سختی تدریجی آموزش‌ها و تمرینات در طول دوره	۳۱,۱۶۹	۹۶	۱,۹۳۲۹۹	.۰۰۰
وجود تناسب سطح و مدت دوره‌های آموزشی با نوع تمرینات رزمی در اردوگاه	۲۴,۸۷۸	۹۶	۱,۷۶۸۰۴	.۰۰۰
کیفیت سلاح‌ها، مهمات و مواد منفجره برای مربیان و فراگیران در تمرینات	۲۶,۹۵۷	۹۶	۱,۸۶۰۸۲	.۰۰۰
شناسایی دقیق و طرح‌ریزی جزءبه‌جزء برای هر تمرین و قبل از شروع اردو	۲۹,۲۸۶	۹۵	۱,۹۲۷۰۸	.۰۰۰

.....	۱,۹۴۳۳۰	۹۶	۳۲,۱۹۰	انتخاب محیط مناسب برای اجرای تمرینات اردوگاهی
.....	۲,۰۰۰۰۰	۹۵	۳۱,۸۳۳	اجرای مناسب و اصولی تمرینات اردوگاهی
.....	۱,۸۶۰۸۲	۹۶	۲۴,۸۱۳	انتخاب زمان مناسب برای اجرای تمرینات
.....	۱,۹۰۲۰۶	۹۶	۲۳,۸۳۱	در نظر گرفتن مدت کافی برای اجرای هر تمرین
.....	۲,۰۰۵۱۵	۹۶	۳۷,۷۶۸	انتخاب مکان مناسب اجرای تمرینات

همانطور که در جدول ۱ ملاحظه می شود سطح معناداری تمام مؤلفه ها $p < 0,001$ می باشد. با توجه به این امر می توان نتیجه گرفت که تفاوت معناداری میان نظر پاسخ دهندگان با سطح متوسط وجود دارد و اغلب افراد برای پاسخ گویی به سؤالات از گزینه های زیاد و خیلی زیاد استفاده نموده و مؤلفه های موجود در این حوزه را بالاتر از حد متوسط ارزیابی نموده اند.

جدول شماره ۲ - نتایج آزمون فریدمن

۹۵	تعداد
۴۲,۳۶۴	آماره کا اسکوتر
۱۰	درجه آزادی
.....	معنادار

نتایج جدول شماره ۱ نشان می دهد معنی داری محاسبه شده برای مؤلفه های حوزه فراگیران در سطح الفای $p < 0,001$ کوچک تر بوده است، لذا بین تاثیر مؤلفه های این حوزه تفاوت معناداری وجود دارد. رتبه مؤلفه ها در جدول زیر نمایش داده شده است.

رتبه میانگینی	مؤلفه	ردیف
۷,۳۲	کیفیت و سطح آموزش‌های تئوری و عملی فراگیران در طول دوره	۱
۶,۵۲	تکرار تمرینات و کار خواسته‌های تئوری و عملی از فراگیران در طول دوره آموزشی	۲
۶,۱۷	اجرای مناسب و اصولی تمرینات اردوگاهی	۳
۶,۰۹	انتخاب مکان مناسب اجرای تمرینات اردوگاهی	۴
۵,۹۴	انتخاب محیط مناسب برای اجرای تمرینات اردوگاهی	۵
۵,۹۰	ارتباط بین استفاده از روش فشار و سختی تدریجی آموزش‌ها و تمرینات در طول دوره	۶
۵,۸۵	شناسایی دقیق و طرح‌ریزی جزء به جزء برای هر تمرین و قبل از شروع اردوی رزمی	۷
۵,۷۹	در نظر گرفتن مدت کافی برای اجرای هر تمرین	۸
۵,۷۱	انتخاب زمان مناسب برای اجرای تمرینات اردوگاهی	۹
۵,۴۸	کیفیت سلاح، مهمات و مواد منفجره برای مربیان و فراگیران در تمرینات اردوگاهی	۱۰
۵,۲۲	وجود تناسب سطح و مدت دوره‌های آموزشی با نوع تمرینات رزمی در اردوگاه	۱۱

جدول فوق رتبه مؤلفه‌های مؤثر در کاهش یا افزایش تلفات و آسیب‌های آموزشی را نشان می‌دهد که به ترتیب عبارتند از (۱) کیفیت و سطح آموزش‌های تئوری و عملی فراگیران در طول دوره، (۲) تکرار تمرینات و کار خواسته‌های تئوری و عملی از فراگیران در طول دوره آموزشی، (۳) اجرای مناسب و اصولی تمرینات اردوگاهی، (۴) انتخاب مکان مناسب اجرای تمرینات اردوگاهی، (۵) انتخاب محیط مناسب برای اجرای تمرینات اردوگاهی، (۶) ارتباط معنی‌دار و مؤثری بین استفاده از روش فشار و سختی تدریجی آموزش‌ها و تمرینات بر دانشجویان در طول دوره، (۷) شناسایی دقیق

و طرح ریزی جزء به جزء برای هر تمرین و قبل از شروع اردوی رزمی، ۸) در نظر گرفتن مدت کافی برای اجرای هر تمرین، ۹) انتخاب زمان مناسب برای اجرای تمرینات اردوگاهی، ۱۰) نوع و کیفیت سلاح های عملیاتی، مهمات و مواد منفجره برای مریبان و فراگیران در تمرینات اردوگاهی، ۱۱) وجود تناسب سطح و مدت دوره های آموزشی با نوع تمرینات رزمی در اردوگاه.

نتیجه گیری و یافته های پژوهش

تجربه چند ساله محقق و همکاران محترم در تدریس و اجرای تمرینات و حضور در اردوهای رزمی مختلف و متنوع، نشان دهنده آسیب هایی است که یکی از علل اصلی آن، ضعف آموزشی در طول دوره افسری که شامل آموزش های علمی نظری، آمادگی های جسمی و روحی - روانی در بخش عملی و میدانی است.

البته در تمام این دوران، روش های مختلف آموزش نظامی برای فراگیران به اجرا گذاشته شده که تأثیرات مثبت و منفی خود را بر سلامت فراگیران داشته است؛ اما هرگز روش ثابت و سیر مشخصی وجود نداشته و بنا به سلیقه، تجربه و هنر مریبان محترم (با روش های تأیید شده یا نشده علمی یا غیر علمی) اجرا می شده که بعضاً با تکیه بر یکی از روش های آموزش صرفاً نظری و یا فقط آموزش و تمرینات سخت عملی یا تنها آموزش و القای روانی و اعتماد به نفس و یا ترکیبی از آن ها صورت می گرفته است؛ اما متأسفانه در طول این مدت یک روش آموزشی که به صورت راهکار و روش ثابت و یکسانی که منجر و منتج به اثرات مثبت و مطلوب بر سلامت فراگیران بشود، وجود نداشته است. لذا با عنایت به موارد مذکور و ضرورت حفظ امنیت روانی و سلامت جسمی و روحی - روانی دانشجویان و لزوم اجرای منویات فرماندهی معظم کل قوا و ابلاغیات و بخشنامه های رده های مختلف سازمان سپاه و نیروهای مسلح و... به منظور نیل به اهداف یاد شده آن هم به صورت جامع می بایست به صورت علمی اردوهای آموزشی - رزمی دانشجویان را از زوایای مختلف به طور کامل بررسی نمود.

با توجه به اولویت بندی رتبه مؤلفه های این تحقیق، کیفیت و سطح آموزش های تئوری و عملی فراگیران در طول دوره؛ تکرار تمرینات و کارخواستہ های تئوری و عملی از فراگیران در طول

دوره آموزشی؛ اجرای مناسب و اصولی تمرینات اردوگاهی؛ انتخاب مکان مناسب اجرای تمرینات اردوگاهی؛ انتخاب محیط مناسب برای اجرای تمرینات اردوگاهی؛ استفاده از روش فشار و سختی تدریجی آموزش‌ها و تمرینات طول دوره؛ شناسایی دقیق و طرح‌ریزی جزء‌به‌جزء برای هر تمرین و قبل از شروع اردوی رزمی؛ در نظر گرفتن مدت کافی برای اجرای هر تمرین؛ انتخاب زمان مناسب برای اجرای تمرینات اردوگاهی؛ نوع و کیفیت سلاح‌های عملیاتی، مهمات و مواد منفجره برای مربیان و فراگیران در تمرینات اردوگاهی؛ وجود تناسب سطح و مدت دوره‌های آموزشی با نوع تمرینات رزمی در اردوگاه، در ارتقاء اهداف آموزشی و خصوصاً کاهش تلفات در اردوهای رزمی پایان دوره بسیار تأثیرگذار است.

پیشنهادات و راه‌کارهای بهینه:

در مورد ارائه راه‌کارهای بهینه در این حوزه می‌توان چنین تشریح نمود که می‌توان با بالا بردن سطح آموزش‌های تئوری و میدانی با عنایت به رتبه مؤلفه‌های مذکور و بازخوردگیری آن، در روند کاهش آسیب‌ها و حذف تلفات، تأثیرگذار شویم. لذا موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:

ارتقاء کیفیت و سطح آموزش‌های تئوری و عملی فراگیران در طول دوره با به‌کارگیری مربیان و فرماندهان مجرب و مورد تأیید معاونت آموزش دانشگاه.

تکرار تمرینات و کارخواسته‌های تئوری و عملی از فراگیران در طول دوره آموزشی که این امر مستلزم افزایش واحد و ساعات واگذاری به دروس اردوگاهی است.

اجرای مناسب و اصولی تمرینات اردوگاهی بر طبق بخشنامه‌های ابلاغی و سیاست‌های اتخاذشده معاونت ایمنی و تأمینی.

انتخاب مکان و محیط مناسب اجرای تمرینات اردوگاهی که به تأیید فرماندهان و مسئولین معاونت آموزش و متخصصین این امر رسیده باشد.

تأکید جدی بر استفاده از روش فشار و سختی تدریجی آموزش‌ها و تمرینات بر دانشجویان در طول دوره به منظور کاهش شوک‌های جسمی و روحی در اردوهای پایان دوره

شناسایی دقیق و طرح‌ریزی جزء‌به‌جزء برای هر تمرین و قبل از شروع اردوی رزمی که به تأیید

فرمانده و عملیات اردوگاه رسیده باشد.

در نظر گرفتن مدت و زمان کافی برای اجرای هر تمرین که باعث عدم عجله و ایجاد فراغ بال برای تصمیم گیری و رعایت اصول ایمنی و توجیحات کافی توسط مربیان و مسئولین ذی ربط می گردد.

انتخاب سلاح های عملیاتی با کیفیت و به روز و استفاده از مهمات و مواد منفجره استاندارد و منقضی نشده برای مربیان و فراگیران در تمرینات اردوگاهی که نظارت جدی و مداوم معاونت ایمنی و اقدامات تأمینی را می طلبد.

رعایت تناسب سطح و مدت دوره های آموزشی با نوع تمرینات رزمی در اردوگاه براساس ابلاغیه معاونت آموزش دانشگاه و آموزش ستاد کل.

منابع

- ۱- قرآن کریم
- ۲- بیانات فرمانده معظم کل قوا امام خامنه‌ای (۱۳۷۰). «دیدار فرماندهان نیروی زمینی سپاه»،
KHAMENEI.IR
- ۳- آمری، عبدالواحد بن محمد (۱۳۶۷). غررالحکم و دررالکرم. قم: دارالکتاب اسلامی.
- ۴- الوانی، مهدی (۱۳۷۰). مدیریت عمومی. تهران: نشر نی.
- ۵- دشتی، محمد (۱۳۸۵). ترجمه نهج البلاغه. قم: مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین
علیه السلام.
- ۶- رستمی، محمود (۱۳۸۶). فرهنگ واژه‌های نظامی. تهران: ایران سبز.
- ۷- بازرسی گروه صنایع یا مهدی عجل الله (۱۳۸۸). آیین‌نامه انضباطی نیروهای مسلح
جمهوری اسلامی ایران. تهران: یا مهدی عجل الله.
- ۸- رووف، علی (۱۳۸۶). مبانی و اصول آموزش و پرورش. تهران: ارسباران.
- ۹- سلمانی، عباسعلی (۱۳۸۹). هدایت تمرین و رزمایش‌های دریایی. تهران: معاونت تربیت
و آموزش ندسا.
- ۱۰- سیاوشی، قاسم (۱۳۷۹). بررسی میزان انطباق محتوای آموزش در نیروی قدس سپاه.
پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده فرماندهی و ستاد.
- ۱۱- سید جوادین، سید رضا (۱۳۸۳). مبانی مدیریت منابع انسانی. تهران: انتشارات مدیریت
دانشگاه تهران.
- ۱۲- سیف، علی اکبر (۱۳۷۴). روانشناسی پرورشی. تهران: انتشارات آگاه.
- ۱۳- شهید ثانی (۹۵۴ ق). منیه المرید فی آداب المفید والمستفید. قم: فرهنگ اسلامی.
- ۱۴- شعبانی، حسن (۱۳۷۱). مهارت‌های آموزشی و پرورشی (روش‌ها و فنون تدریس).
قم: انتشارات نصر.
- ۱۵- شهلایی، ناصر (۱۳۸۸). چگونه سازمان یادگیرنده شویم. تهران: انتشارات دافوس آجا.
- ۱۶- کاظمی، بابک (۱۳۸۷). حفاظت صنعتی (چاپ ۶). تهران: پیام پویا.
- ۱۷- مایکل مارکوارت (۱۳۸۵). ایجاد سازمان یادگیرنده، توسعه‌ی عناصر پنجگانه برای

- یادگیری سازمانی. ترجمه محمدرضا زالی. تهران: دانشگاه تهران.
- ۱۸- معاونت آموزش نرسا (۱۳۸۴). روش ها و فنون تدریس. تهران: مرکز فناوری آموزشی نرسا.
- ۱۹- میرسپاسی، ناصر (۱۳۷۹). مدیریت استراتژیک منابع انسانی و روابط کار. تهران: نشر میر.
- ۲۰- میرکمالی، محمد (۱۳۸۵). رهبری و مدیریت آموزشی. تهران: نشر یسپرون.
- ۲۱- نیهانی، نادر (۱۳۷۸). ایمنی و حفاظت کار. تهران: نشر یادواره اسدی و ثامن الائمه.